

in search of better living conditions and professional activities. The rigid state policy under such circumstances will be ambiguously perceived on the international level, where globalization processes contribute to the strengthening of transborder trends in the development of human civilization. Instead, the need to implement a three-dimensional strategy for solving the migration problem is underlined. It should be based on a comprehensive modernization of the socio-economic environment, an increase of financial support for the key sectors and the use of indirect means of influence on the migration processes by the state. The basis of such strategy is the reform process, designed to improve the economic situation in Ukraine to make the conditions for the work of highly skilled Ukrainian specialists in the Motherland more acceptable. Special attention is placed on the importance of supporting the national scientific sector, which is currently in an abandoned state. In parallel, it is proposed to implement remigration programs for Ukrainian specialists who have already moved abroad, and to create conditions in which emigrants can work for the benefit of their Mother and, while physically being outside its borders. In complex, such strategy, which is based on the approaches and experiences of the leading states of the world, must neutralize the negative consequences of the processes of intellectual migration, while promoting active use of their positive results.

Keywords: Ukraine, intellectual migration, remigration, scientific community, state migration strategy, scientific networks, economic reforms.

* * *

УДК 323.2(477)

Деревінський В. Ф.,
доктор історичних наук, професор, професор
кафедри політичних наук, Київський національний
університет будівництва і архітектури (Україна, Київ),
vasylr@ukr.net, orcid.org/0000-0001-5967-2328.

ЕНЕРГОНЕЗАЛЕНІСТЬ ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Досліджено взаємовплив між енергонебезпекою держави та консолідацією суспільства. Методологічною основою дослідження послужили конкретно-історичний, порівняльний та історико-аналітичний методи. Встановлено, що ідею енергонебезпеки необхідно покласти в основу консолідаційного процесу формування української національної спільноти.

Ключові слова: енергонебезпека, енергозбереження, енергоефективність, консолідація, суспільство, національна спільнота.

Для будь-якої держави важливо бути максимально енергонебезпечною, забезпечуючи цим економічні підвалини державного суверенітету, умови сталого розвитку економіки, сприятливі можливості зростання добробуту громадян. Стан енергонебезпеки держави позначається на процесі консолідації суспільства, особливо в тих країнах, які розпочали шлях утвердження самостійності. Важливо це усвідомлювати і належним чином вибудовувати поступ національної спільноти.

Означена в назві статті тема становить значний інтерес і потребує належного осмислення. Питання енергонебезпеки і енергетичної безпеки країни розглядалося в студіях таких дослідників як С. Магди, Ю. Седяра, Н. Слободян, Я. Турчина, А. Шевцова та ін. Публікувалися ґрунтовні аналітичні доповіді Національного інституту стратегічних досліджень, присвячені загрозам енергетичної безпеки України. Широкою є історіографія питання щодо консолідації суспільства, яке розглядали А. Колодій, О. Майборода, Г. Лицишин, С. Перегуда та ін. Проте в дослідженнях відсутня належна увага до взаємовпливу між енергонебезпекою держави та консолідацією суспільства. Відповідно, залишається місце для наукового пошуку та вивчення значення результатів взаємовпливу енергонебезпеки держави і процесу консолідації суспільства. У цій статті зроблена спроба розглянути цю тему. Поставлено завдання осмислити

потенціал взаємовпливу цих факторів на розвиток державотворчих процесів.

Ключове значення для забезпечення економічної суверенності країни відіграє енергетична сфера. Енергоресурси урухомлюють господарський механізм держави, забезпечують безперерйне його функціонування та вдосконалення. Володіння чи доступ до джерел енергоресурсів надає країні серйозні економічні переваги та політичні дивіденди, а також можливість диктувати власні умови у міждержавному спілкуванні. На думку аналітиків, ХХІ століття буде часом «глобального полювання» за енергоресурсами. Тому уряди багатьох країн і міждержавних об'єднань ретельно розробляють стратегію власного енергозабезпечення та енергонебезпеки.

Для України питання забезпечення енергоресурсами залишається гостроактуальним. З часу відновлення незалежності системна діяльність щодо забезпечення енергонебезпеки країни не здійснювалася. Спроби провести у 1990-х рр. диверсифікацію джерел енергопостачання, впровадити енергозберігаючі практики виявились згорнутими в ході встановлення т.зв. олігархоекономіки. Зрощені з фінанси-промисловими групами владні чиновники збагачувались від доходів енергетичного сектору, перекладаючи борги на державу, а фактично на громадян [6]. Не було сформованої перспективної програми розвитку енергетичного комплексу, ухвалено належних законодавчих документів і урядових постанов спрямованих на посилення енергонебезпеки країни. В результаті процвітав бізнес на суверенітеті, на ситуацію в економіці позначалась залежність від монопольного постачальника енергоресурсів, енергетичний сектор не працював на покращення добробуту громадян, погіршувався стан національної безпеки. Таке обставини не сприяли розвитку економіки та інтеграції суспільства. Сучасна суспільно-політична, соціально-економічна, екологічна ситуація в Україні, в тому числі війна на сході країни, окупація Криму та інших українських територій виявилася результатом нехтування утвердження основ державності.

Такі країни як Україна, що залежать від зовнішніх поставок джерел енергії одним з головних своїх пріоритетів визначають потребу забезпечити свою енергетичну безпеку. Не випадково країни Європейського Союзу, які займають третє місце у світі за використанням енергоресурсів, імпортують 60% енергоресурсів виробляють комплексні програми посилення національної безпеки в напрямку енергонебезпеки. Завдяки впровадженню цих програм країни ЄС намагаються убезпечитися від нападів одного з найбільших постачальників енергоресурсів – Російської Федерації, використовувати нафту і газ як інструменти політичного впливу [3]. В Україні у 2015 р. показник імпорту залежності енергоресурсів становив, з урахуванням постачання ядерного палива, 51,6%, що становить ризик для енергетичної безпеки [2].

Рівень енергонебезпеки країни позначається як на її зовнішньополітичному, так і на внутрішньополітичному становищі. При належному курсі на досягнення максимально можливої енергонебезпеки, посилюється згуртованість суспільства та могутність держави. Досягнення енергонебезпеки сприяє в економічній

сфері: покращити фінансовий добробут громадян і підприємств, конкурентоспроможність національних товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок зменшення вартості енергоносіїв, а також підштовхуватиме розвиток економіки країни в цілому; в соціальній сфері сприятиме: збільшити зайнятість населення, зменшити протиріччя в сім'ї, суспільстві; в політичній сфері: посилити інститути влади і управління, зменшити конфлікти між владою і громадянами та між центром і регіонами; в екологічній сфері: покращити здоров'я населення та стан навколишнього середовища; в сфері зовнішніх відносин: збільшити авторитет країни, посилити престиж громадянства, усунути або обмежити тиск та втручання у внутрішні справи країни інших держав.

Щоб отримати енергонезалежність Україні необхідно проводити активну зовнішньополітичну діяльність в напрямку усунення зі свого ринку монопольного постачальника енергоресурсів, а саме Російську Федерацію. Залежність від монополіста впродовж усіх років після відновлення незалежності призводила до плати за енергоресурси політичними поступками або за економічно не обґрунтованими цінами. Адже існувала безпрецедентна монополізація всіх без виключення поставок енергоресурсів в Україну з боку Російської Федерації. Так, у 2010 р. саме з Росії постачалося 100% природного газу (у 2005 р. – 72,9%), 76,5% нафти (у 2005 р. – 100%), 80,2 % вугілля (у 2005 р. – 89,4%) [5, с. 40].

Уникнути викачки коштів з економіки країни, отримати передбачливих постачальників енергії можливо за рахунок диверсифікації джерел і шляхів надходження енергоресурсів. Не більше 30% від одного постачальника. Необхідно також унеможливити будь-які спроби інших країн взяти під свій контроль важливі українські об'єкти енергетичної інфраструктури. Додасть свою лепту у політичну і економічну конкурентоспроможність держави на міжнародній арені та у зміцнення внутрішньої ситуації в країні ефективне використання свого географічного становища, зокрема у сфері транспортування енергоресурсів за ринковими цінами.

Відстоюючи енергетичні інтереси країни в ході міждержавних відносин важливо вкладати ресурси і у власні джерела отримання енергії як видобувні, так і відновлювальні. Станом на 2015 р. в Україні 28,9% енергії отримували шляхом використання газу, 25,5% – атому, 30,4% – вугілля, 11,6% – нафти і нафтопродуктів, 4% – відновлювальних джерел енергії, 2,3% – біомаси, 0,3% – води, 0,5% – термальної енергії. На сьогодні актуальним є надати особливої уваги розвитку перспективних енергоресурсів майбутнього – відновлювальних джерел енергії. Скажімо, в планах уряду Німеччини відмовитися до 2022 р. від атомних електростанцій, зосередившись на розбудові відновлювальних джерел енергії. Головними серед них вибрали вітроенергетичні. Згідно розробленої стратегії, Німеччина до 2040 р. має отримувати 45% енергії з відновлювальних джерел, а до 2050 р. збільшити показники до 60%. На сьогодні частка атомної енергетики становить 23–25% і близько 25% складають відновлювальні джерела енергії. На думку експертів німецький уряд найбільш революційно підійшов до забезпечення енергонезалежності країни [4, с. 27]. Тим самим урядовці спрямовують зусилля на зменшення залежності від імпорتنих російських

енергоносіїв, утримання ціни на електроенергію, зменшення екологічних викидів тощо.

Проаналізувавши програму «Енергетичної стратегії України на період до 2030 року» від 2006 р., Р. Гімера зазначив, що українські урядовці спрямовують енергетичний сектор в напрямку екстенсивного розвитку [1]. Схожі принципи покладені в основу розробленої наступної енергетичної стратегії до 2035 р., ухваленої Кабінетом Міністрів у 2017 р. На відміну від країн ЄС в стратегії велике значення покладають на зростання атомної енергетики. Хоча в Україні немає підприємств, які виробляють ядерні реактори; в Україні знаходяться незначні поклади (2% світових запасів) низькосортного урану, який залягає на значних глибинах, що потребує високих затрат на видобуток; у світі відсутні технології реального знешкодження відпрацьованого ядерного палива; в енергетичній стратегії не наведено розрахунків, які б показували, що будувати ядерні реактори та інші ядерні об'єкти вигідніше, ніж вкладати ці ж кошти в енергозбереження та енергоефективність [1].

В чинній програмі з енергетичної стратегії також передбачений розвиток відновлювальних джерел енергії. До 2020 р. заплановано збільшити частку відновлювальних джерел до 11% (8% від загальних первинних поставок енергії), а до 2025 р. довести до рівня 25% від загальних первинних поставок енергії.

Заходи з диверсифікації енергоресурсів як отриманих із-за кордону, так і вироблених в державі матимуть більший ефект для енергонезалежності в разі їх поєднання із діями щодо енергозбереження та енергоефективності. Більше того, вплив енергетичної ефективності на енергетичну безпеку є визначальним, що позначається на всіх складових останньої [7, с. 15]. Для цього необхідно розробляти програми зі зменшення енергоемності промислового і житлового секторів.

Перспективну мету здобуття енергонезалежності країни, складовими якої є диверсифікація енергоджерел, енергозбереження та енергоефективність необхідно покласти в основу консолідації національної спільноти для продукування нового суспільства з новими ідеями і цінностями. Важливо, щоб інститути держави і громадянського суспільства розробляли і реалізовували програми популяризації у суспільстві ідеї енергонезалежності для розвитку національної спільноти, сприяли впровадження енергозберігаючих технологій та забезпечували умови для створення відновлювальних джерел енергії. Утвердження енергонезалежності створюватиме умови для покращення рівня життя, рівня комфорту, платоспроможності, добробуту, індексу щастя населення. Усвідомлення необхідності енергонезалежності, подібно як і підтримка власного національного товаровиробника чи утвердження в територіальному просторі країни державної мови, національної культури, історичної пам'яті сприятиме консолідації суспільства. Це сприятиме взаємопідтримці не лише в родинному колі, але й поза його межами. Згуртоване суспільство краще реагуватиме консолідованою позицією на внутрішні і зовнішні виклики національній безпеці [8]. Відповідно, треба популяризувати гасло: енергонезалежна родина, енергонезалежна спільнота, енергонезалежна держава!

Після Революції Гідності та початку російсько-української війни розпочалися заходи щодо досягнення

енергонезалежності, впровадження енергоефективних технологій, зменшення енерговитратності. Проте неповною залишається наявна нормативно-правова база, державна програма сприяння енергоефективності «Теплі кредити» недофінансована, Фонд енергоефективності ще на стадії впровадження. Не спостерігається розуміння з боку представників влади важливості енергонезалежності для консолідації суспільства. Незважаючи на негативні моменти фактор енергонезалежності, енергозбереження виступає чинником інтеграції громадян на місцях, на рівні мешканців будинків чи територіальних громад. Згуртування набирає форм об'єднання в громадські організації, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, місцевих громад тощо. Процес модернізації і консолідації проявляється на мікрорівні. Такі тенденції є важливими для забезпечення суспільної інтеграції на макrorівні цілого суспільства.

Таким чином, ідею енергонезалежності необхідно покласти в основу консолідаційного процесу формування української національної спільноти. Синхронні дії з боку керівництва держави та громадян в напрямку посилення енергонезалежності (себто впровадження диверсифікації енергоджерел, енергозбереження та енергоефективності) сприятимуть покращенні внутрішньодержавного становища (суспільно-політичного, соціально-економічного, екологічного та ін.) та посиленні позицій країни на міждержавній арені. Потрібно наголосити, що важливо продовжити вивчати питання взаємовпливу між енергонезалежністю та консолідацією суспільства для осмислення і вироблення оптимального шляху інтеграції і розвитку національної спільноти.

Список використаних джерел

1. Гімер, РР. 'Загрози енергетичній безпеці України та заходи протидії їм'. [online]. Доступно: http://biomass.kiev.ua/images/news/pdf/letter_gimer.pdf. [Дата звернення 28 вересня 2018].
2. 'Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»'. [online]. Доступно: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250250456>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
3. Есдаулетова, АМ. 'Энергетическая безопасность: Европейский Союз, Россия и Казахстан'. [online]. Доступно: <http://www.politex.info/content/view/475/30/>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
4. Костров, В., 2014. 'Енергетична незалежність по-німецьки', *Віче*, 19, с.25–29.
5. Сменковський, АЮ., ред., 2012. 'Загрози енергетичній безпеці України в умовах посилення конкуренції на глобальному та регіональному ринках енергетичних ресурсів: аналіт. доп.', К.: НІСД.
6. Чубик, А. 'Зовнішня енергетична політика України – ретроспективи та перспективи'. [online]. Доступно: <http://prismua.org/external-energy-policy-of-ukraine-retrospective-and-perspectives/>. [Дата звернення 28 вересня 2018].
7. Шевцов, АІ., Земляний, МГ., Баранник, ВО. та ін. 2002. 'Енергетична безпека України: стратегія та механізми забезпечення', Дніпропетровськ: Пороги.
8. Шевцов, АІ., Земляний, МГ. 'Енергетична незалежність. Шляхи та ціна забезпечення'. [online]. Доступно: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/54.htm>. [Дата звернення 28 вересня 2018].

References

1. Gimler, RR. 'Zagrozy energetychnii bezpetsi Ukrainy ta zakhody protydii im (Threats to Ukraine's energy security and measures to counteract them)'. [online]. Dostupno: http://biomass.kiev.ua/images/news/pdf/letter_gimer.pdf. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].
2. 'Energetychna strategiiia Ukrainy na period do 2035 roku «Bezpeka, energoefektivnist, konkurentnospromozhnist» (Energy Strategy of Ukraine for the period up to 2035 «Safety, Energy Efficiency, Competitiveness»}'. [online]. Dostupno: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/250250456>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

3. Esdauletov, AM. 'Energeticheskaia bezopasnost: Evropeiskii Soiuz, Rossia, Kazakhstan (Energy security: the European Union, Russia and Kazakhstan)'. [online]. Dostupno: <http://www.politex.info/content/view/475/30/>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

4. Kostrov, V., 2014. 'Energetychna nezalezhnist po-nimetsky (Energy independence in German)', *Viche*, 19, s.25–29.

5. Smenkovskiy, AYU. red., 2012. 'Zagrozy energetychnii bezpetsi Ukrainy v umovakh posylenia konkurencii na globalnomu ta regionalnomu rynkakh energetychnykh resursiv: analit. dop. (Threats to Ukraine's energy security in the context of increasing competition in the global and regional markets for energy resources: analyst. report)', K.: NISD.

6. Chubyk, A. 'Zovnishnia energetychna polityka Ukrainy – retroperspektyvy ta perspektyvy (Ukraine's foreign energy policy – retrospectives and perspectives)'. [online]. Dostupno: <http://prismua.org/external-energy-policy-of-ukraine-retrospective-and-perspectives/>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

7. Shevtsov, AI., Zemlianyi, MG., Barannik, VO. ta in. 2002. 'Energetychna bezpeka Ukrainy: strategiia ta mekhanizmy zabezpechenia (Ukraine's energy security: strategy and mechanisms of provision)', Dnipropetrodsk: Porogy.

8. Shevtsov, AI., Zemlianyi, MG. 'Energetychna nezalezhnist. Shliakhy ta tsina zabezpechenia (Energy independence. Ways and security price)'. [online]. Dostupno: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/energy/54.htm>. [Data zvernennia 28 veresnia 2018].

Derevinsky V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor of the Department of Political Sciences, Kyiv National University of Construction and Architecture (Ukraine, Kyiv), vasyldr@ukr.net, orcid.org/0000-0001-5967-2328.

Energy independence of the state in the context of consolidation of society

The article examines the interplay between the energy independence of the state and the consolidation of society. The methodological basis of study served a concrete historical, comparative, historical and analytical methods. It is established that the idea of energy independence should be the basis for the consolidation process of the formation of the Ukrainian national community.

Keywords: energy independence, energy saving, energy efficiency, consolidation, society, national community.

УДК 316.334.3:32

Ігнатко В.,
кандидат юридичних наук, здобувач, Національний
педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова
(Україна, Київ), zhzhkot@gmail.com

Ядро європейських цінностей: ДЕМОКРАТІЯ І СВОБОДА

Серед системи цінностей, сформованих народами європейської спільноти, на особливу увагу заслуговує цінність демократії й дотримання прав людини, яку цілком справедливо називають ядром європейських цінностей. З огляду на багатозначність виявів демократії сучасні дослідники демократичні цінності зазвичай не відносять до переліку загальнолюдських цінностей, проте одногослоно визнають, що вони ґрунтуються на пріоритеті загальнолюдських цінностей – моральних і правових, орієнтують нас на відродження рівноправних стосунків, (гуманізму, духовності, підприємливості тощо). Розбудовуючи незалежну державу, Україна йде європейським шляхом, тому освоєння цінностей демократії і свободи є для неї завданням надзвичайної ваги і значення.

Ключові слова: людина, культура, демократія, свобода.

Демократія як політичний процес та світогляд мають ціннісне навантаження і постають ознакою «людського виміру». Демократія будучи політичним світоглядом постає відображенням у свідомості громадян самого її змісту, насамперед ідей свободи та рівності прав. Ідея демократії передбачає активізацію кожної окремої людини, відстоювання її прав на самореалізацію в